

رہیافت راہبردی (رہیافت امامت) قرآن

علی رضا صدرا^۱

چکیده

مباحث این حوزه در ذیل سه محور چگونگی نگاه راہبردی به قرآن، سیر و ساختار راہبردی قرآن و روش‌شناسی تحلیل راہبردی مطرح می‌شود. قرآن، کتاب ارثه طریق است و سنت، عہده‌دار رہبری راہبردی برای ایصال به مطلوب است. کارگزار و عامل چگونگی پیاده‌کردن قرآن، در بستر زمان است. زمانی قرآن، کتاب راہبردی راہبری بشر است کہ بنیادین، جامع، نظام‌مند، ہدفمند و غایی باشد.

ملاصدرا در اسفار، بعد نظری نگاه راہبردی و امام، بعد عملی نگاه راہبردی را عملی ساختند. ملاصدرا در مباحث خود، حرکت و صیوروت را بیان می‌کند. از نگاه او، جهان هستی در حال صیوروت است. او در این فرآیند، انقلابی ایجاد کرد. این نگاه، زمینہ‌ساز تحولاتی در اندیشہ‌ورزی بود؛ بہ عنوان مثال، او علم سیاست را ہم جزو علم الہی قرار می‌دهد.

از سوی دیگر، متن قرآن، شامل یک پیش‌درآمد، درآمد و برآمد است. سورہ حمد، پیش‌درآمد قرآن است. سیر تحولی قرآن و ساختار و شاکلہ شبکہ‌ای قرآن در سورہ حمد آمدہ است. از سورہ بقرہ تا سورہ تکاثر (و بہ‌اعتباری دیگر تا سورہ تبت) وارد تفصیل متن می‌شود و خروجی و برآمد قرآن از سورہ عصر (یا اخلاص) تا سورہ ناس است. در این سورہ‌های پایانی، راہبردها را ارائه می‌دهد. می‌توان گفت کہ سورہ عصر، نقش تکملہ سورہ حمد را ایفا می‌کند.

اما روش‌شناسی تحلیل راہبردها در تعبیر قرآنی، تفقہ، تدبر و تفسیر است. تفقہ، تحلیل متن ظاہری است و تدبر و تفسیر، تحلیل متن محتوایی است. قرآن در مرحلہ ابتدایی بہ جزء، حزب، سورہ و آیہ تقسیم می‌شود. مرحلہ دوم، تنظیم ساختاری و راہبردی سورہ است. مرحلہ سوم، مرحلہ شناخت است.

در مواجهہ با ہر سورہ باید بہ سؤالات چہارگانہ پاسخ دادہ می‌شود؛ تجزیہ در حد مفردات، ترکیب در حد مؤلفہ‌ها، مرحلہ بعد، ترکیب آیات و در آخر، ترکیب سور. برای حرکت از حکمت نظری بہ سمت حکمت عملی باید از چپستی‌ها و چگونگی بہ سمت چرایی‌ها حرکت کنیم.

تئوری ملاصدرا، فلسفہ معطوف بہ عمل است؛ ولی بہ صورت جزئی بہ عمل وارد شدہ است. افرادی چون شیخ انصاری و وحید بہبہانی، فقہ این جریان را نوشتند و از ترکیب این دو جریان، سید جمال‌الدین اسدآبادی شکل گرفت. سید جمال ہم صدراپی است و شاگرد شیخ انصاری است و از ترکیب این دو، آن جریان بیداری را شکل داد.

واژگان کلیدی: ہدایت قرآنی، هستی‌شناسی، روش‌شناسی، فلسفہ سیاست، تاریخ فلسفہ، الگوی پیشرفت.

^۱ عضو ہیت علمی دانشگاه تہران.